

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาภายหลังจากการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ การลงทุนภาคเอกชนได้อยู่ในภาวะชะลอตัวลงและแนวโน้มการหดตัวของส่งออก ในขณะที่เครื่องมือทางการเงินทำงานได้ไม่เต็มที่ การฟื้นตัวของเศรษฐกิจจึงต้องขึ้นอยู่กับการอุปโภคและบริโภคภายในประเทศ และการใช้จ่ายของรัฐบาลอันเป็นรายจ่ายที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานและจะทำให้เกิดรายได้และการใช้จ่ายต่อเนื่องไปในระบบเศรษฐกิจ ทั้งนี้ในช่วงที่ผ่านมานโยบายของรัฐบาลได้มุ่งเน้นไปที่การฟื้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้า ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการดำเนินการที่ดี แต่นโยบายและมาตรการดังกล่าวก็ยังไม่ได้แสดงถึงประสิทธิผลในด้านการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยรวมในระยะยาวที่ชัดเจน แต่อาจจะเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยพยุงการฟื้นตัวของเศรษฐกิจในขณะนี้

โดยที่ผ่านมาเป็นนโยบายที่นับว่าสมควรและถูกต้องและประสิทธิผลของนโยบายต่างๆ ก็ยังจะขึ้นอยู่กับรายละเอียดและเงื่อนไขต่างๆ ซึ่งรัฐจะต้องมีการวางเงื่อนไข ตลอดจนการควบคุมดูแล เพื่อให้แน่ใจว่านโยบายมีประสิทธิผลและมีความสอดคล้องกัน อันจะนำไปสู่การฟื้นตัวของเศรษฐกิจในระยะยาว และสถานการณ์การบริโภคพบว่าตัวเลขเศรษฐกิจที่ผ่านมามีดุลบัญชีเดินสะพัดเกิดการขาดดุลจำนวน 119 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2544 (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2545) และเป็นการขาดดุลครั้งแรกในรอบ 56 เดือน นับตั้งแต่เดือนสิงหาคมปี 2540 มูลค่าการนำเข้าที่สูงขึ้นเกิดจากสินค้าทุนและเกิดจากสินค้าอุปโภคบริโภค โดยการนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคที่เพิ่มขึ้นเกิดจากการบริโภคภายในสูงขึ้นที่เกิดจากมาตรการกระตุ้นจากรัฐบาล ซึ่งมาตรการที่นำมากระตุ้นเกิดจากการสร้างหนี้เพื่อนำเงินอัดฉีดเข้าสู่ระบบ เป้าหมายในการกระตุ้นกำลังซื้อภายในประเทศเพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศฟื้นตัว ทั้งนี้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจปี 2545 ประมาณการกันว่าจะเป็นตัวเลขที่สูงกว่า 3% (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2545) แต่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ได้มาต้องแลกด้วยหนี้ภาครัฐบาลที่สูงขึ้นอย่างน่าวิตก และภาระหนี้ภาคประชาชนที่มีแนวโน้มขยายตัวอย่างรุนแรง และสภาพการฟื้นตัวของเศรษฐกิจขณะนี้ไม่แตกต่างจากช่วงภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่มากนัก เพราะรากฐานของการฟื้นตัวและรากฐานของเศรษฐกิจที่เติบโตสูงก่อนจะเกิดวิกฤตในปี 2540 เกิดจากเงินกู้ที่นำมาบริโภคและลงทุนอย่างเกินตัว

ซึ่งเห็นได้จากตารางที่ 1 ซึ่งให้เห็นถึงภาวะรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือนในแต่ละภาค โดยเห็นได้ว่าภายหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจแล้วภาวะหนี้สินของประชาชนในแต่ละภาคมี

ภาวะหนี้สินสูงขึ้นกว่าเดิม โดยจำนวนรายได้และค่าใช้จ่ายมีอัตราการเปลี่ยนแปลงน้อยเมื่อเทียบกับภาวะหนี้สิน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลางจะเห็นได้ว่าภาวะหนี้สินมีอัตราการเปลี่ยนแปลงมากกว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงของรายได้และค่าใช้จ่าย ขณะเดียวกันหากเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ในประเทศไทยแล้วจะเห็นได้ว่า รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน และหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน ของภาคกลางก็ยังคงสูงกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย

ตารางที่ 1 รายได้ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน และหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามภาค พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2543

หน่วย : บาท

ภาค	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน		หนี้สินต่อครัวเรือน	
	2539	2543	2539	2543	2539	2543
กลาง	10,907	13,012	9,510	10,389	46,046	69,579
		(4.5)		(2.2)		(10.9)
เหนือ	8,331	8,652	7,043	7,318	39,234	56,199
		(0.9)		(1.0)		(9.4)
ตะวันออกเฉียงเหนือ	7,388	7,765	6,661	6,546	36,204	52,494
		(1.3)		(-0.4)		(9.9)
ใต้	9,846	11,186	8,793	9,268	37,875	54,136
		(3.2)		(1.3)		(9.3)

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บ เป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปีเฉลี่ยต่อปี เริ่มจากปี 2539

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2546: ออนไลน์)

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าคนไทยมีการบริโภคอย่างเกินตัวและถ้าไม่ควบคุมการบริโภคหรือประเทศไม่มีรายได้อื่นเข้ามาสนับสนุนการบริโภค โดยยังต้องกู้เงินเพื่อการบริโภคกันต่อ สัญญาณการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจก็จะถูกกลบด้วยปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ซึ่งเป็นปัจจัยแทรกซ้อนความพยายามฟื้นฟูเศรษฐกิจที่กำลังฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง และเป็นสิ่งที่บ่งบอกให้รู้ว่ นโยบายกระตุ้นการบริโภคภายในประเทศถึงเวลาที่ต้องทบทวน เพราะหากรกระตุ้นการบริโภคกันมากเกินไปก็อาจเกิดภาวะเศรษฐกิจแบบฟองสบู่อีกครั้งหนึ่งได้ และจากการที่รายได้ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดการบริโภคของประชาชน และมีความแตกต่างกันจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมผู้บริโภค และภาวะเศรษฐกิจของในแต่ละภูมิภาค ซึ่งถ้านำปัจจัยของรายได้ และค่าใช้จ่ายมาดูความสัมพันธ์ และศึกษาถึงค่าความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้ายก็จะแสดงให้เห็น

ได้ว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของรายได้จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการบริโภคไปอย่างไร ซึ่งในพื้นที่ภาคกลางจะเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจในการศึกษาคั้งนี้มากที่สุด เพราะอัตราของร้อยละการเปลี่ยนแปลงในรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน และภาวะหนี้สินเฉลี่ยต่อเดือนมีอัตราของร้อยละการเปลี่ยนแปลงมากกว่าในพื้นที่ภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ซึ่งถ้าหากเข้าใจถึงพฤติกรรมผู้บริโภคก็จะทำให้เข้าใจและสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการและนโยบายของรัฐบาลในการตอบสนองความต้องการของการบริโภค และการจัดสรรทรัพยากรได้ดีขึ้น ดังนั้นการศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเมื่อทราบว่าปัจจัยดังกล่าวแล้วก็ย่อมจะมีประโยชน์ต่อผู้วางนโยบายและผู้บริหารประเทศในการที่จะแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเป็ผลดีต่อเศรษฐกิจและต่อประชากรด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาถึงความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้ายและทำความเข้าใจการบริโภคในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยในช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ และ หลังวิกฤตเศรษฐกิจ
- 2) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการบริโภคในเขตพื้นที่ภาคกลาง

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ซึ่งเก็บรวบรวมมาจาก ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ และ ธนาคารแห่งประเทศไทย ในช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจปี 2539 และ ช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2543 จำนวน 26 จังหวัด ที่ประกอบด้วย 25 จังหวัด ในเขตพื้นที่ภาคกลาง และ 1 เขตการปกครองพิเศษ ได้แก่ จังหวัด กาญจนบุรี ะเชิงเทรา ชลบุรี ชัยนาท ตราด นครนายก นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี ประจวบคีรีขันธ์ จันทบุรี ปราจีนบุรี พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี ราชบุรี ระยอง ลพบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สระแก้ว สระบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี และ กรุงเทพมหานคร ไม่นับว่าเป็นจังหวัดเนื่องจากเป็นเขตการปกครองพิเศษ

1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

- 1) ทราบถึงความโน้มเอียงขั้นสุดท้ายของการบริโภคของประชาชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย
- 2) เพื่อสามารถใช้ในการคาดการณ์แนวโน้มในการบริโภคของประชาชนในเขตพื้นที่ภาคกลางและ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินนโยบายในการวางแผนของหน่วยงานภาครัฐให้สอดคล้องกับสถานการณ์ภาวะเศรษฐกิจที่อาจผันผวน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ครัวเรือน หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปกินอยู่และใช้สิ่งอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตร่วมกัน บุคคลเหล่านี้อาจจะเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวพันทางสายโลหิต หรือโดยการแต่งงาน หรือการรับมาเป็นบุตรบุญธรรม หรือมีความเกี่ยวพันฉันญาติหรือไม่ก็ได้ ผู้อาศัยซึ่งไม่มีความสัมพันธ์ฉันญาติ และไม่ได้จ่ายค่าที่พักและอาหาร และคนใช้ที่ไม่มีครอบครัวอยู่ด้วย กินอยู่กับครัวเรือน ได้รับอาหาร เสื้อผ้า และที่อยู่อาศัย เป็นส่วนหนึ่งของค่าแรงหรือได้รับฟรีก็ตาม ให้นับเป็นสมาชิกครัวเรือน สำหรับบุตรที่แต่งงานแล้วและมีรายได้จากการทำงานของตนเองหรือคู่สมรส กินร่วมกับครัวเรือนจะจ่ายเงินให้ครัวเรือนหรือไม่ก็ตาม ให้นับเป็นอีกครัวเรือนหนึ่งต่างหาก และผู้อยู่อาศัยไม่ว่าจะมีครอบครัวอยู่ด้วยหรือไม่ก็ตาม หากจ่ายค่าที่พัก และหรืออาหารให้ครัวเรือน ให้นับเป็นอีกครัวเรือนหนึ่ง หรือบุคคลไม่เกิน 5 คนที่ไม่มีความสัมพันธ์ฉันญาติกินอยู่ด้วยกันร่วมกันจ่ายค่าที่พักและค่าอาหาร ให้นับแต่ละคนเป็น 1 ครัวเรือน หรือบุคคลคนเดียวอาศัยอยู่ตามลำพังกินอยู่ และใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การดำรงชีพสำหรับตนเองโดยไม่มีบุคคลอื่นร่วมด้วย

ค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือน หมายถึง จำนวนเงินที่ครัวเรือนได้ใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีพ รวมทั้งมูลค่าของสินค้าและบริการที่ได้รับเป็นส่วนหนึ่งของค่าแรง เงินเดือน สินค้าหรืออาหารที่ครัวเรือนผลิตและบริโภคเองหรือได้มาโดยไม่ต้องซื้อ

รายได้ของครัวเรือน หมายถึง เงินรายได้ของสมาชิกทุกคนในครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วย ค่าแรงงาน เงินเดือน โบนัส ค่านายหน้า กำไรจากการทำธุรกิจส่วนตัว กำไรจากการทำการเกษตร ดอกเบี้ยและเงินปันผล บำเหน็จ บำนาญ ค่าเช่า เงินที่ได้รับเป็นการช่วยเหลือต่าง ๆ รวมทั้งรายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน ซึ่งเป็นรายได้ที่ได้รับเป็นส่วนหนึ่งของค่าแรง มูลค่าของสินค้าที่ครัวเรือนผลิตและบริโภคเอง หรือได้รับมาโดยไม่ต้องซื้อ และรายได้อื่น ๆ เช่น เงินได้รับจากการประกันภัยหรือประกันชีวิต เงินรางวัลสลากกินแบ่งและรายรับอื่น ๆ ในประเภทเดียวกัน

ขนาดของครัวเรือน หมายถึง จำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน

จำนวนผู้มีเงินได้ หมายถึง จำนวนผู้มีเงินได้ทั้งหมดในครัวเรือน